

М. І. Якібчук, Міжнародна академія управління персоналом

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТОЛЕРАНТНОСТІ ІЗ ЦІННІСНИМИ ПРІОРИТЕТАМИ ОСОБИСТОСТІ

Якібчук М. І.

Взаємозв'язок толерантності із ціннісними пріоритетами особистості

В статті здійснено теоретичний аналіз взаємозв'язку толерантності з ціннісними пріоритетами особистості. Розглянуто сутність ціннісного самовизначення особистості та толерантності, а також обґрунтовано необхідність формування толерантності як інструментальної цінності особистості в процесі соціальної взаємодії.

Ключові слова: толерантність, ціннісні пріоритети, ціннісне самовизначення особистості, інструментальні цінності, соціальна позиція, соціальна поведінка.

Якібчук М. И.

Взаимосвязь толерантности с ценностными приоритетами личности

В статье осуществлен теоретический анализ взаимосвязи толерантности с ценностными приоритетами личности. Рассмотрена сущность ценностного самоопределения личности и толерантности, а также обоснована необходимость формирования толерантности как инструментальной ценности личности в процессе социального взаимодействия.

Ключевые слова: толерантность, ценностные приоритеты, ценностное самоопределение личности, инструментальные ценности, социальная позиция, социальное поведение.

Однією з найгостріших проблем сучасного суспільства є проблема формування толерантності.

Актуальність даної проблеми обумовлена тим, що сучасне суспільство сповнене глобальних змін, які охопили всі сфери життя й діяльності людини. Застарілі ціннісні пріоритети соціуму піддалися зміні, а нові ще недостатньо сформувалися, чітко не визначилися й ще не стали настільки усвідомленими, щоб особистість почувала себе вільною й упевненою. За таких умов посилюється інтерес до кожної особистості та її особливостей, виникає потреба

досліджувати процес успішної адаптації особистості до нових соціокультурних умов. У зв'язку з цим, особливе місце займають ціннісні пріоритети особистості, оскільки сучасному суспільству необхідна людина із чітко визначеною життєвою позицією, здатною у мінливих умовах удосконалюватися й вибудовувати гармонічні відносини з оточуючими.

Варто зазначити, що методологічні основи проблеми самовизначення розроблялися К. Абульхановою-Славською, Б. Ананьєвим, Л. Анциферовою, Л. Божович, М. Гінзбурго, А. Леонтьєвим, А. Петровським, С. Рубінштейном і ін.

Зокрема, С. Рубінштейн і А. Леонтьєв підкреслювали, що самовизначення – активна позиція особистості й вільне обрання людиною своєї долі.

У своїх дослідженнях В. Повзун і Е. Латуха запропонували виділити ціннісне самовизначення як самостійний тип.

Аналіз робіт із ціннісного самовизначення дозволяє говорити про те, що проблема ціннісного самовизначення привертає увагу широкого кола дослідників і проявляється в різних аспектах: виявлення вікових закономірностей даного явища (Л. Божович, І. Кон, І. Шавир); розгляд самовизначення у зв'язку з пошуком сенсу життя (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, С. Рубінштейн); дослідження самовизначення з погляду взаємодії індивіда й суспільства (М. Гінзбург, А. Петровський, В. Ф. Сафін).

Говорячи про сутність саме ціннісного самовизначення, більшість авторів (Е. Кострюкова, Е. Латуха, Т. Носова, В. Повзун, А. Преснов) наголошують на тому, що це насамперед процес, акт і результат вибору людиною власної позиції, цілей і засобів самовдосконалення й саморозвитку в конкретних обставинах життя; основний механізм знаходження й прояву людиною внутрішньої волі, здійснюваної на основі ціннісних орієнтації як результат складного динамічного утворення.

В контексті теми нашого дослідження нам імпонує думка Є. Латухи, яка розглядаючи ціннісне самовизначення, визначає його як процес формування

внутрішньої позиції особистості стосовно людей і цінностей, співвіднесення своїх життєвих планів, самооцінки, стратегій і установок із цією позицією [1].

На переконання В.Повзун ціннісне самовизначення особистості виступає як умова взаємодії „людина-світ” [2]. На різних рівнях цієї взаємодії самовизначення проявляється в знаходженні особистістю свого місця у світі, у відношенні до загальнолюдських цінностей і проблем людства, у визначенні свого місця в суспільстві, системі суспільних відносин, у функціонально-рольовій інтерпретації свого соціального статусу й формуванні ціннісно-значеннєвого ядра особистості.

Ціннісне самовизначення допомагає зрозуміти суть відносин між „образом Я” і цінностями. Разом з тим, зміни в ціннісній свідомості людини є закономірним результатом людського життя й становлять основу процесу перевизначення особистості. Незавершеність процесу ціннісного самовизначення підтверджується постійною переоцінкою цінностей, що відбувається протягом всього життя людини.

Структурними елементами ціннісного самовизначення виявляються життєві цінності й ціннісні орієнтації, з яких складається ціннісна спрямованість і тип ціннісних орієнтацій.

На наш погляд, у сучасних умовах спостерігається тенденція зростання ролі саме толерантності особистості в процесі визначення ціннісних пріоритетів. Оскільки саме толерантність на сучасному етапі розвитку суспільства необхідна у відносинах як між окремими людьми, так і на рівні родини й суспільства. Толерантність дозволяє особистості виробити в процесі взаємодії позитивне, емоційне, стійке відношення до самої взаємодії, до об'єкта й суб'єкта спільних відносин.

Варто зауважити, що сучасна проблематика дослідження толерантності різноманітна, і аналіз наукових публікацій дозволив виділити ряд точок зору на сутність поняття „толерантність”:

- філософська й психологічна категорія (О. Клепцова, В. Лекторський, А. Садохін, В. Ситаров і ін.);

- характеристику особистості (А. Асмолов, В. Бойко, І. Гриншпун, Г. Солдатова й ін.);

- особистісна якість, здатність особистості (С. Бондирєва, І. Гриншпун, В. Золотухін, Д. Колесов, Г. Оллпорт і ін.);

- професійно значима якість особистості (Е. Ейдемільер, К. Роджерс, Г. Старшенбаум, і ін.);

- готовність до прийняття інших і взаємодії з ними, визнання права на існування іншого стилю поведінки (Г. Заболотна, З. Кочергіна, Г. Солдатова, й ін.);

- стійка позиція особистості, пов'язана з особистісними установками, цінностями, які визначають позитивне відношення особистості до об'єктів, процесів і явищ навколишнього світу (С. Братченко, Б. Гершунський, В. Гуров, Л. Дробіжева, П. Комогоров, Л. Рюмшина й ін.).

Виходячи з вищезазначеного, ми робимо спробу конкретизувати сутність поняття „толерантність” в контексті ціннісних пріоритетів. Так, на нашу думку, толерантність – це складна система взаємопов'язаних індивідуально-особистісних характеристик, що визначають діяльність особистості в різних сферах життєдіяльності й забезпечують зрілість особистості.

Зауважимо, що одного відкритого декларування толерантності як загальнолюдської цінності недостатньо. Необхідно, щоб вона входила до складу інструментальних цінностей кожної особистості. Толерантність не тільки загальнолюдський принцип спільного мирного співіснування й норма гуманних взаємин, основний механізм їхнього встановлення, але й „реальна постійно діюча, багатопланова „організуюча сила” у розвитку суспільства” [3]. Разом з тим, толерантність, виступаючи як інструментальна цінність, обумовлює соціально схвальну поведінку й активну позицію особистості в наступних процесах:

- пізнання й розуміння позицій іншого й позицій свого „Я” (гностичний рівень);

- визнання й вираження певного відношення (у рамках позитивного спілкування) до даних позицій (емоційний рівень);
- визначення тактики поведінки й діалогу з іншими (конструктивний рівень);
- взаємодії з іншими при ідентифікації й автономії (діяльнісний рівень);
- аналізу результатів взаємодії (аналітико-результативний рівень) [4].

О. Клепцова в роботі „Психологія й педагогіка толерантності” здійснює теоретичний аналіз філософської й психологічної літератури щодо дослідження цінності толерантності. Автор звертається до типології гуманістичних цінностей В. Кувакіна й П. Куртца [5]. Відповідно до даної типології толерантність займає одне з головних місць серед моральних цінностей гуманізму.

У цьому зв'язку толерантність стає, з одного боку, основою сучасної освіти, що транслює норми людських відносин і гуманізує знання в сфері культурного діалогу, з іншого, інструментальною цінністю особистості, що обумовлює відношення людини до світу та його поведінку у взаємодії з іншими. Все це перетворює толерантність у найважливішу цінність особистості.

Таким чином, формування толерантності як однієї з інструментальних цінностей особистості – процес тривалий і цілеспрямований, результат якого багато в чому обумовлений зусиллями сучасної освітньої політики. Як наслідок, це передбачає необхідність проведення цілеспрямованої роботи з підвищення рівня толерантності особистості, оскільки толерантність має дуже важливе значення в її індивідуально-особистісному розвитку, соціалізації, навчанні, соціальних відносинах і професійній діяльності.

Література

1. **Латуха Е. А.** Формы, механизмы и социальные пространства самоопределения личности : автореф. дис. канд. филос. наук / Е. А. Латуха. – Новосибирск, 1999. – 18 с.
2. **Повзун В. Д.** Ценностное самоопределение студентов в педагогическом образовании в условиях университета : монография / В. Д. Повзун ; Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. – СПб. : Изд-во РГПУ, 2003. – 116 с.
3. **Бондырева С. К.** Психолого-педагогические проблемы интегрирования образовательного пространства: Избранные труды / С. К. Бондырева. – Москва – Воронеж, 2003. – 337.
4. **Солдатова Г. У.** Психодиагностика толерантности личности PDF / Солдатова Г. У., Шайгерова Л. А., Прокофьева Т. Ю., Кравцова О. А. – М. : Смысл, 2008. – 172 с.
5. **Клепцова Е. Ю.** Психология и педагогика толерантности : учебное пособие для слушателей системы дополнительного профессионального педагогического образования / Е. Ю. Клепцова. – М. : Академический Проект, 2004. – 176 с.
6. **Гершунский Б. С.** Толерантность в системе ценностно-целевых приоритетов образования / Б. С. Гершунский // Педагогика. – 2002. – № 7. – С. 3 – 12.
7. **Толерантное** сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика) : сб. науч.-метод. ст. – 2-е изд., стереотип. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института ; Воронеж : Изд-во НПО „МОДЕК”, 2003. – 368 с.
8. **Сиротенко Г. О.** Шляхи оновлення освіти: науково-методичний аспект. Інформаційно-методичний збірник / Г. О. Сиротенко. – Х. : Основа, 2003. – 96 с.
9. **Лісовий В.** Толерантність / В. Лісовий // Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002. – 642 с.

Yakibchuk M. I.

The Interrelation of Tolerance and Value Priorities of the Person

The article contains the theoretical analysis of interrelation of tolerance and value priorities of the person. The nature of person's axiological self-determination and tolerance is discussed. The need for the formation of tolerance as an instrumental value of the person during the process of social interaction is substantiated.

Key words: tolerance, value priorities, person's axiological self-determination, instrumental values, social position, social behavior.

Відомості про автора

Якібчук Мирослав Ілліч – доцент кафедри гуманітарних дисциплін Міжнародної академії управління персоналом.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.